

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра соціології

«СОЦІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ГРУП ІНТЕРЕСІВ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для підготовки до практичних занять і самостійної роботи

здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 054 «Соціологія»

Одеса
2025

УДК: 316.35:17.026.1(073)
Я 76

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол №4 від 10 лютого 2025 р.)*

Укладачі:

Ярова Л.В. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціології Національного університету «Одеська юридична академія». (ORCID ID: 0000-0002-7462-9069)

Прохоренко Є.Я. - кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології Національного університету «Одеська юридична академія». (ORCID ID: 0009-0003-6524-9595).

Рецензенти:

Кольцов В.М. – доктор політичних наук, професор, директор Одеського обласного відділення Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю;

Єнін М.Н. – кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

СОЦІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ГРУП ІНТЕРЕСІВ: метод. вказівки до виконання практ. і самост. робіт для підготовки здобувачів вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»[Електронне видання] / Укладачі: Ярова Л.В., Прохоренко Є.Я. Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса, 2025. – 39 с.

Методичні вказівки призначені для здобувачів вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 054 «Соціологія» з метою закріплення лекційного матеріалу та підготовки до практичних занять з дисципліни «Соціологічні виміри груп інтересів». Містять завдання до практичних занять та самостійної роботи.

УДК: 316.35:17.026.1(073)

© Л.В. Ярова, Є.Я. Прохоренко
2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	6
Тема 1. Групи інтересів у соціальній структурі суспільства	9
Тема 2. Теорії групових інтересів в науковому дискурсі	11
Тема 3. Соціальні нерівності та стратифікація як основа формування груп інтересів	13
Тема 4. Роль груп інтересів у сучасній політиці	15
Тема 5. Лобізм як спосіб взаємодії громадянського суспільства та держави	17
Тема 6. Інститут лобізму Великобританії.	19
Тема 7. Інститут лобізму США.	21
Тема 8. Діяльність груп захисту інтересів та лобіювання в ЄС	23
Тема 9. Роль груп інтересів у забезпеченні соціальної справедливості в Україні	25
Тема 10. Соціологічні Інструменти дослідження груп захисту інтересів	28
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	30
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ	31
РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ	34

ВСТУП

Дисципліна «Соціологічні виміри груп інтересів» вивчається здобувачами вищої освіти за напрямом магістерської підготовки «Соціологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» на першому курсі навчання.

Вивчення дисципліни «Соціологічні виміри груп інтересів» сприяє розумінню особливостей функціонування проявів політичного простору у соціальному житті та дозволяє набути навички соціологічного аналізу соціальних спільнот та груп інтересів у сфері політичного процесу. Значна увага приділяється питанням історії виникнення груп захисту інтересів, класифікації за програмними цілями, антидифамаційним, лобістським групам, групам правового захисту, групам тиску. Функції груп інтересів: вираження інтересів, агрегування інтересів, інтеграції та адаптації - центральні питання курсу.

Програма курсу дає можливість здобувачам поглибити свої теоретичні і практичні знання щодо концепції груп інтересів Артура Фішера Бентлі, теорії соціального порядку і конфлікту Девіда Трумена «Управлінський процес. Політичні інтереси і громадська думка», теорії непередбачених наслідків М. Олсона («Логіка колективних дій»), теорії обміну американського соціолога Р. Солсбері, а також механізмів впливу груп інтересів на політичні процеси (Р. Дарендорф «Про проблеми групової мобілізації»), теорії соціальної стратифікації (К. Маркса, М. Вебера, Е. Гідденса).

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціологічні виміри груп інтересів» є надання здобувачам вищої освіти повноцінної, багатомірної картини становлення та проявів груп інтересів у сучасному суспільстві, особливостей та тенденцій їх функціонування та реалізації групових інтересів в Україні та країнах ЄС, визначення їх ролі у забезпеченні соціальної справедливості.

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти системних знань про роль та значення груп інтересів у сучасному політичному та соціальному житті. Здобувачі повинні опанувати методами соціологічного аналізу соціальних груп, розуміти специфіку їх діяльності в контексті політичних процесів в Україні та Європейському Союзі, зокрема щодо лобістських організацій, груп тиску та антидифамаційних рухів.

Опановування дисципліною «Соціологічні виміри груп інтересів» передбачає читання лекцій, проведення практичних занять, самостійної роботи та підсумкового контролю.

Після вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- особливості соціальної нерівності та стратифікації як основи формування груп інтересів;
- основні класифікації груп інтересів у соціальній структурі суспільства;
- історичні умови виникнення груп захисту інтересів;
- теорії групових інтересів в політичному вимірі;
- функції груп інтересів;
- шляхи гармонізації відносин між бізнесом, державою, суспільством за допомогою груп інтересів;
- причини соціальної нерівності в сучасних суспільствах;

- правові основи діяльності лобістських організацій в громадянському суспільстві.

вміти:

- розрізняти особливості груп інтересів і лобістських організацій;
- розуміти особливості розвитку інституту лобізму в світі;
- аналізувати вплив груп інтересів на громадянське суспільство;
- визначати роль груп інтересів у забезпеченні соціальної справедливості в Україні та світі;
- розкрити роль політичних партій як посередників між громадянським суспільством і державою;
- дослідити вплив структурних латентних сил і кон'юнктурних політичних сил;
- аналізувати роль соціальних медіа в діяльності груп захисту інтересів.

Форма підсумкового контролю – екзамен.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Метою практичних занять є, перш за все, закріплення теоретичних знань, здобутих здобувачами вищої освіти під час лекцій та самостійної роботи, а також розвиток здібностей орієнтуватися в науковому матеріалі при розв'язанні соціологічних питань, які виникають в практичній діяльності фахівця.

У методичних вказівках подано матеріал з десяти тем практичних занять з дисципліни «Соціологічні виміри груп інтересів».

Рекомендації щодо підготовки практичного заняття.

Підготовку бажано починати відразу після лекції та проводити в наступній послідовності:

1. Ознайомитись з теоретичними питаннями практичного заняття.
2. Вивчити і проаналізувати основну рекомендовану літературу із запропонованої теми.
3. Ознайомитись з додатковою літературою з відповідних питань.
4. Скласти конспект відповідей на питання практичного заняття.

Кожна із запропонованих до виконання робіт має теоретичні відомості з докладним описом порядку виконання та контрольні запитання для закріплення відповідного тематичного матеріалу.

Самопідготовка здобувачів вищої освіти є важливим елементом навчального процесу, що впливає на розвиток творчих і розумових здібностей, а також формує і зміцнює систему знань майбутніх фахівців.

У методичних вказівках подано матеріал з десяти тем самостійної роботи з дисципліни «Соціологічні виміри груп інтересів».

Послідовність виконання самостійної роботи:

1. Уважно прочитати записи своїх лекцій, ознайомитись з відповідними розділами підручника та опрацювати конспект.
2. Ознайомитись з теоретичними питаннями самостійної роботи, відповідно до тематики заняття.
3. Вивчити і проаналізувати основну рекомендовану літературу з запропонованої теми.
4. Уважно ознайомитись з додатковою літературою з відповідних питань.
5. Провести аналіз актуальної наукової літератури (статті, тези конференцій..).
6. Виконати запропоновані завдання: відповісти на питання; заповнити аналітичну таблицю; підготувати презентацію, науковий виступ, доповідь; написати есе; підготуватися до дискусії або ділової гри з запропонованої теми.

Програма вивчення дисципліни «Соціологічні виміри груп інтересів» передбачає підготовку **індивідуального завдання** - реферату (довіді) або презентації (25-30 слайдів) в межах питань, що розглядаються на лекційних та практичних заняттях. Реферат повинен являти собою результати поглибленого дослідження окремих питань курсу та бути прикріпленим значною науково-літературною базою та прикладами з практики. Доповідь являє собою інформаційне повідомлення.

Методичні вказівки містять індивідуальні завдання.

Вимоги викладача:

Регулярне відвідування лекційних та практичних занять, самостійна робота, підготовка індивідуальних завдань та опрацювання рекомендованої літератури і матеріалів є необхідною умовою якісного навчання здобувачів. Правильність виконаних практичних і самостійних робіт перевіряє викладач.

Використання мультимедійних технологій для представлення результатів аналізу матеріалів практики та рекомендованої літератури. Користування електронними пристроями (телефони, планшети ПК тощо) під час аудиторної роботи дозволяється тільки з дозволу викладача та у відповідних до навчального курсу цілях. Поведінка в аудиторії повинна відповідати загальним вимогам ділової та наукової етики.

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти щодо опанування навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Критерії оцінювання знань здобувачів:

Оцінка виставляється за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». При оцінці за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань.

1. Оцінка «5» (відмінно) ставиться в тому разі, коли відповідь здобувача правильна, повна, послідовна, логічна; здобувач впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

2. Оцінка «4» (добре) ставиться в тому разі, коли відповідь правильна, послідовна, логічна, але здобувач допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань.

3. Оцінка «3» (задовільно) ставиться у тому разі, коли здобувач володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

4. Оцінка «2» (незадовільно) ставиться в тому разі, коли здобувач виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу або здобувач відмовляється відповідати на поставлені питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
1-59	FX	Незадовільно	Не зараховано
1-34	F		

ТЕМА 1. ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ У СОЦІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ СУСПІЛЬСТВА

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває теоретико-методологічні основи формування груп захисту інтересів. Визначаються особливості поняття груп захисту інтересів в науковому дискурсі.

Значну увагу слід приділити історії виникнення, формам адвокації та основним мотивам дій груп інтересів щодо спільної моральної, релігійної, політичної, соціальної або іншої позиції, з урахуванням соціальної структури суспільства.

Необхідно вивчити класифікацію за програмними цілями, особливості визначення та діяльності антидифамаційних, лобістських груп, груп правового захисту, груп тиску.

Проаналізувати функції груп інтересів: вираження інтересів, агрегування інтересів, інтеграції та адаптації.

Важливим елементом є опанування ідеї впливу груп інтересів та суспільних рухів на владу.

Практичне заняття

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Поняття група захисту інтересів в соціології.
2. Класифікація груп інтересів.
3. Історія виникнення груп захисту інтересів.
4. Типологізація: лобістські групи, групи правового захисту, групи тиску.
5. Функції груп інтересів: вираження інтересів, агрегування інтересів, інтеграції та адаптації.
6. Механізми впливу груп інтересів на владу та суспільство (наведіть приклади 5-6).
7. Особливості функціонування суспільних рухів.

Самостійна робота

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізувати і законспектувати основні особливості поняття «групи захисту інтересів».
2. Визначте позитивні і негативні риси груп інтересів, які виявилися в процесі їх діяльності.
3. Розкажіть про історичні умови і події, які вплинули на виникнення перших груп захисту інтересів.
4. Підготуйте презентацію щодо типів груп захисту інтересів, які діють в різних сферах сучасного суспільства і політики.

5. Наведіть історичні приклади впливу груп інтересів в політиці в різних країнах (5-6 прикладів).
6. Розкрийте етапи еволюції впливу груп захисту інтересів на різні гілки влади в суспільстві на прикладі зарубіжних країн.
7. Підготуйте історичний екскурс щодо історії формування та виникнення ідеї наднаціональних груп захисту інтересів.
8. Визначте основні функції груп захисту інтересів, лобістських груп, груп тиску, розрізняючи дані поняття (наведіть приклади).
9. Підготуйте аналітичну доповідь щодо груп захисту інтересів, які перетворилися на суспільні рухи. Прокоментуйте приклади.
10. Проаналізувати класифікацію груп захисту інтересів за програмними цілями.
11. Прокоментуйте, яким чином соціальні медіа впливають на діяльність груп захисту інтересів в різних сферах суспільного життя, аргументуйте відповідь.
12. Підготуйте презентацію про діяльність найбільш впливових суспільних рухів, як міжнародного, так і державного рівня. (25-30 слайдів).

Рекомендовані джерела [3,5,7,20,24,39].

ТЕМА 2. ТЕОРІЇ ГРУПОВИХ ІНТЕРЕСІВ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває теоретичні основи групових інтересів в політичному вимірі. Визначаються особливості різних теорій груп захисту інтересів в науковому дискурсі.

Значну увагу слід приділити вивченню концепції груп інтересів Артура Фішера Бентлі; теорії соціального порядку і конфлікту Девіда Трумена «Управлінський процес. Політичні інтереси і громадська думка»; теорії непередбачених наслідків М. Олсона («Логіка колективних дій»); теорії обміну американського соціолога Р. Солсбері; а також проаналізувати механізми впливу груп інтересів на політичні процеси (Р. Дарендорф «Про проблеми групової мобілізації»).

Необхідно вивчити і знати основні якісні і кількісні соціальні характеристики політики і влади.

Проаналізувати участь груп інтересів у формуванні державної політики в різних сферах суспільства.

Важливим елементом є опанування ідеї впливу груп інтересів на соціально-політичні процеси.

Практичне заняття

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Концепція груп інтересів Артура Фішера Бентлі.
2. Теорія соціального порядку і конфлікту Девіда Трумена «Управлінський процес. Політичні інтереси і громадська думка».
3. Теорія непередбачених наслідків М. Олсона («Логіка колективної дії»).
4. Теорія обміну американського соціолога Р. Солсбері.
5. Механізми впливу груп інтересів на політичні процеси (Р. Дарендорф «Про проблеми групової мобілізації»).
6. Роль капіталу (економічного, соціального, культурного) у формуванні соціальних ієрархій (за П'єром Бурдьє)?

Самостійна робота

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуйте, чому концепція циркуляції і круговороту еліт В. Парето стала початком сучасної соціології політичного життя.
2. Прокоментуйте основні положення концепції «зацікавлених груп» А. Бентлі, визначте новаторські ідеї автора.
3. Дайте визначення поняттю «політичний процес» (наведіть приклади 5-6).
4. Розкрийте основні ідеї теорії соціального порядку і конфлікту Девіда Трумена «Управлінський процес. Політичні інтереси і громадська думка».

5. Дослідить на конкретних прикладах, як саме групи інтересів впливають на політичний процес.
6. Підготуйте презентацію на одну із обраних теорій:
 - Теорія непередбачених наслідків М. Олсона («Логіка колективної дії»);
 - Теорія обміну американського соціолога Р. Солсбері;
 - Механізми впливу груп інтересів на політичні процеси (Р. Дарендорф «Про проблеми групової мобілізації»), розкриваючи зміст (20-25 слайдів).
7. Порівняйте підходи до вивчення груп інтересів у західній та українській соціології.
8. Використовуючи класичні та сучасні соціологічні теорії, проаналізуйте роль профспілок як групи інтересів.
9. Як з точки зору конфліктології пояснити взаємодію між різними групами інтересів у суспільстві?
10. Підготуйте соціологічне дослідження: проведіть опитування серед студентів про їх ставлення до громадських організацій та груп інтересів. Опишіть отримані результати та зробіть висновки.
11. Підготуйте інтерактивне моделювання:
Проведіть рольову гру, в якій здобувачі-соціологи представлять різні групи інтересів (наприклад, бізнес, профспілки, захисники тварин, екологічні активісти).
Обговоріть соціальні проблеми та запропонуйте рішення.

Рекомендовані джерела [4,5,7,11,17].

ТЕМА 3. СОЦІАЛЬНІ НЕРІВНОСТІ ТА СТРАТИФІКАЦІЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ГРУП ІНТЕРЕСІВ

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває особливості соціальної нерівності та стратифікації в суспільстві, визначає їх як основу формування груп захисту інтересів. Визначаються причини виникнення і види соціальної нерівності в сучасних суспільствах.

Значну увагу слід приділити вивченню теорії соціальної стратифікації (Карл Маркс, Макс Вебер, П. Сорокін, Т. Парсонс, Е. Гідденс), проаналізувати особливості авторського підходу.

Необхідно також ознайомитись з загальними положеннями стратифікаційної теорії українських науковців (О. Симончук, О. Куценко, С. Макєєв, Н. Коваліско, Є. Головаха, Н. Паніна, В. Хмелько, О. Іващенко, В. Ворона, О. Іванова, М. Головинський, І. Прибиткова).

Також необхідно звернути увагу та проаналізувати особливості нерівності та дискримінації в суспільстві.

Важливим елементом є визначення причин соціальної нерівності в сучасних суспільствах.

Практичне заняття

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Соціальні нерівності: види та причини.
2. Основні ознаки дискримінації, її види та причини.
3. Соціальна нерівність як основа стратифікації.
4. Теорія соціальної стратифікації (Карл Маркс, Макс Вебер, П. Сорокін, Т. Парсонс, Е. Гідденс).
5. Поняття стратифікація та її критерії в соціології.
6. Стратифікаційна модель Ф. Вурмана, її особливості.
7. Причини соціальної нерівності в сучасних суспільствах.
8. Соціальна мобільність.

Самостійна робота

ЗАВДАННЯ

1. Дайте визначення поняттю «соціальна нерівність», проаналізуйте види та причини в сучасному світі.

2. Порівняйте підходи К. Маркса та М. Вебера до соціальної стратифікації. У чому їх основні відмінності та спільні риси?

3. Підготуйте презентацію на тему: «Теорія соціальної стратифікації», визначте науковий доробок одного з науковців (К. Маркс, М. Вебер, П. Сорокін, Т. Парсонс, Е. Гідденс).

4. Підготуйтеся до дискусії на тему: «Чи є соціальна нерівність природним і неминучим явищем?». Проведіть обговорення в групі.

5. Наведіть та проаналізуйте приклади вертикальної та горизонтальної мобільності в сучасному суспільстві.

6. Подивіться художній фільм «Суфражистки», підготуйте 5-6 питань до дискусії на тему: «Гендерна нерівність: від суфражисток до феміністок».

7. Напишіть есе на тему:

«Чи існує нерівність в сучасному українському суспільстві».

«Як соціальна нерівність впливає на політичні уподобання громадян?».

8. Визначте які фактори впливають на формування соціальної нерівності в суспільстві?

9. Проаналізуйте роль груп інтересів у сучасному суспільстві. Як вони впливають на соціальну структуру? Наведіть приклади.

10. Підготуйте кейс-стаді: проаналізуйте діяльність конкретної групи інтересів (наприклад, профспілки, екологічного руху або бізнес-асоціації, волонтерського руху) та визначте їх місце у соціальній структурі.

11. Проаналізуйте, як сучасні медіа висвітлюють питання соціальної нерівності. Чи є ці висвітлення об'єктивними?

12. Створіть інфографіку, що демонструє основні форми соціальної стратифікації.

13. Підготуйте презентацію на тему: «Дослідження стратифікації українськими науковцями» (О.Симончук, О.Куценко, С.Максєв, Н.Коваліско, Є.Головаха, Н.Паніна, В.Хмелько, О.Іващенко, В.Ворона, О.Іванова, М.Головинський, І. Прибиткова).

Рекомендовані джерела [1,7,11,24,44,49,50].

ТЕМА 4. РОЛЬ ГРУП ІНТЕРЕСІВ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЦІ

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває роль груп інтересів як інституту позапарламентського представництва та аналізує їх участь в політичних процесах. Зростання та поширення різних політичних рухів, груп інтересів, лобістських груп – одне з центральних і важливих питань для вивчення.

Значну увагу слід приділити вивченню діяльності лобістських організацій та їх впливу на законодавчі органи влади, визначити як вони використовують бюрократію, розкрити особливості щодо правомірності та законодавчого підґрунтя діяльності. Ознайомитись з діяльністю найбільш впливових лобістських організацій, а саме проаналізувати сферу їх інтересів та результати лобіювання.

Важливим елементом є опанування таких моментів, як вплив груп інтересів на результати виборів і в загалі на весь виборчий процес, а також на вплив груп захисту інтересів на судову владу. Вивчення даної теми допоможе здобувачам зрозуміти особливості групи інтересів в політичному процесі України, їх вплив на електоральні компанії та публічну політику.

Необхідно вивчити і знати також, яким чином групи інтересів захищають наднаціональні інтереси, у зв'язку з глобалізаційними процесами.

Практичне заняття

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Групи інтересів як суб'єкти політики.
2. Групи інтересів і лобізм в політиці.
3. Лобістські організації та їх вплив на законодавчі органи влади.
4. Групи тиску, їх вплив на прийняття політичних рішень в суспільстві.
5. Групи інтересів як інститут позапарламентського представництва.
6. Групи інтересів в політичному просторі: електоральні компанії та публічна політика.

Самостійна робота

ЗАВДАННЯ

1. Підготуйте презентацію на 15-20 слайдів на тему: «Групи інтересів як суб'єкти політики».
2. Напишіть есе на одну з тем:
 - «Лобіювання і корупція, чи є різниця?»;
 - «Групи інтересів у демократії: благо чи загроза?»;

- «Як цифрові технології змінюють механізми впливу груп інтересів?»;
- «Групи захисту інтересів і соціальні мережі».

3. Підготуйте інформаційне повідомлення щодо тематики сучасних досліджень груп захисту інтересів як інституту позапарламентського представництва.

4. Напишіть аналітичну доповідь на тему: яким чином групи захисту інтересів впливають на прийняття політичних рішень (на прикладі 1-2 груп інтересів).

5. Соціологічне дослідження. Проведіть міні-опитування або фокус-групу щодо ставлення громадян до діяльності груп інтересів, використовуючи метод якісного або кількісного аналізу.

6. Організуйте дебати на тему: «Чи повинні групи інтересів мати більше впливу на державну політику?». Підготуйте аргументи за та проти.

7. Аналіз фільмів.

Завдання: Оберіть один із запропонованих фільмів, перегляньте його та дайте відповідь на запитання:

- Які групи інтересів представлені у фільмі?
- Які механізми їхнього впливу на суспільство чи владу показані?
- Чи є у фільмі конфлікт між різними групами інтересів?
- Як соціальна структура впливає на діяльність цих груп?

Рекомендовані фільми:

«Зроби правильний вибір» (Do the Right Thing, 1989) – соціальні та расові групи інтересів у міському середовищі.

«Вся президентська рать» (All the President's Men, 1976) – роль журналістів як групи інтересів.

«Суфражистка» (Suffragette, 2015) – боротьба жіночого руху за виборчі права.

«Ерин Брокович» (Erin Brockovich, 2000) – роль активістів у боротьбі проти корпорацій.

«Гра на пониження» (The Big Short, 2015) – фінансові групи інтересів та економічні кризи.

«Не дивіться вгору» (Don't Look Up, 2021) – взаємодія науковців, медіа та політичних еліт.

Рекомендовані джерела [3,7,10,11,12,22,23,40,43,48,51]

ТЕМА 5. ЛОБІЗМ ЯК СПОСІБ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває особливості лобізму як способу взаємодії громадянського суспільства та держави. Визначаються сутність лобізму та історичні етапи формування, аналізуються форми, цілі, суб'єкти і методи лобіювання. Аналізуються особливості лобіювання в науковому дискурсі.

Значну увагу слід приділити історії виникнення перших лобістських груп, формам і методам їх впливу на прийняття політичних рішень в різних історичних умовах та під впливом моральних, релігійних, політичних, соціальних або інших позицій, а також з урахуванням політичного режиму держава..

Необхідно вивчити діяльність лобістських груп в сучасних парламентах, проаналізувати правові основи лобіювання в різних країнах. Важливим елементом є опанування моделей лобізму в сучасних державах та технології регулювання лобіювання.

Практичне заняття

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Сутність лобізму, його види та історичні умови формування.
2. Форми і методи лобізму.
3. Цілі і суб'єкти лобіювання.
4. Лобістські компанії і ЗМІ.
5. Діяльність лобістських груп в сучасних парламентах.
6. Правові основи лобіювання.
7. Моделі лобізму в сучасних державах.
8. Технології лобіювання.

Самостійна робота

ЗАВДАННЯ

1. Підготуйте інформаційне повідомлення щодо терміну «лобізм».
2. Напишіть есе на тему: «Лобістські комунікації і ЗМІ».
3. На конкретних прикладах проаналізуйте види, форми і методи лобізму.
4. Дайте визначення поняттю «цивілізоване лобіювання».
5. Кейс-стаді. Проведіть дослідження конкретного кейсу впливу лобістських груп на законодавство (наприклад, лобіювання змін у трудовому законодавстві, лобіювання пенсійної реформи, або лобіювання інтересів під впливом виборів).

Оцініть успішність стратегії цієї групи.

6. Підготуйте презентацію на одну з тем:

- «Моделі лобізму в сучасних державах»;
- «Технології регулювання лобіювання»;
- «Діяльність лобістських груп в сучасних парламентах».

7. На конкретному прикладі проаналізуйте правові основи лобіювання в різних країнах.

8. Підготуйтеся до групової дискусії на тему:

«Як війна в Україні вплинула на діяльність лобістів в Європі» (5-6 питань).

9. Зробіть порівняльний аналіз фільмів. Перегляньте два фільми, що демонструють протистояння різних груп інтересів, і порівняйте їх. Наприклад:

«Суффражистки» / «Сельма» (Selma, 2014) – боротьба за громадянські права.

«Волл-стріт» (Wall Street, 1987) / «Гра на зниження» – корпоративні інтереси та їх наслідки.

10. Проведіть дебати в групах на тему: «Чи можуть групи інтересів представляти інтереси всього суспільства, а не лише окремих категорій?».

11. Підготуйте контент-аналіз: проаналізуйте публічні виступи лідерів певних груп інтересів (наприклад, волонтерів, екологічних активістів, бізнес-асоціацій). Визначте основні аргументи та тактики впливу.

12. Виберіть країну та проаналізуйте її рівень соціальної нерівності за основними показниками (Gini Index, доступ до освіти, рівень безробіття).

Рекомендовані джерела [8,11,18,19,20,24,28].

ТЕМА 6. ІНСТИТУТ ЛОБІЗМУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває політичні, соціальні та економічні передумови виникнення перших груп захисту інтересів в Великій Британії. Визначаються особливості зародження боротьби різних соціальних груп за свої права, починаючи з 18 сторіччя. В ході практичного заняття вивчається історія та класифікація груп захисту інтересів британського суспільства на різних етапах його розвитку.

Значну увагу слід приділити розвитку інституту лобізму та принципів його діяльності в Великобританії та країнах Вестмінстерської системи.

Важливим елементом є опанування механізмів регулювання лобістської діяльності в Великобританії.

Практичне заняття (2 години)

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Соціальні та політико-економічні передумови виникнення перших груп захисту інтересів в Великій Британії.
2. Класифікація та особливості дії різних рухів.
3. Розвиток інституту лобізму Великобританії та країн Вестмінстерської системи.
4. Механізми регулювання лобістської діяльності в Великобританії.

Самостійна робота

ЗАВДАННЯ

1. Підготуйте ретроспективний аналіз щодо виникнення та розвитку груп захисту інтересів в Великобританії.
2. Підготуйте презентацію на тему: «Соціальні та політико-економічні процеси, як основа виникнення груп інтересів в Англії» (20-25 слайдів).
3. Розкрийте загальні правила лобістської діяльності в Великій Британії.
4. Підготуйте інформаційну доповідь, щодо правового регулювання діяльності лобістських груп.
5. Підготуйте рольову гру, в якій здобувачі представлять відомі групи інтересів та обговорять їх вплив на соціальні процеси Великобританії, а також запропонують рішення соціальних проблем, наприклад:
 - «Британська медична асоціація»;
 - «Кампанія за ядерне роззброєння»;
 - «Оксфордський комітет подолання голоду»;
 - «Королівське товариство охорони птахів»;
 - «Рух недільних шкіл»;
 - «Автомобільна асоціація»;

- «Асоціація пішоходів» та інші на власний вибір.

6. Створіть короткий сценарій (2-3 сторінки), де різні групи інтересів ведуть переговори або конфліктують через соціальну проблему.

Наприклад, група захисту інтересів «Польоти важливі» проти «Літаки дурість», або кампанія SPEAK проти прихильників тестів на тваринах.

7. Зробіть соціологічний аналіз на основі вторинних даних щодо сучасних груп тиску в британському парламенті.

8. Проаналізуйте публічні виступи британських лідерів певних груп інтересів (наприклад, політичних лідерів, екологічних активістів, бізнес-асоціацій).

Визначте основні аргументи та тактики впливу.

9. Запишіть коротке відео (4-5 хвилин), в якому поясніть, як у вибраному фільмі відображена роль груп інтересів у суспільстві.

Наприклад фільми *про наукові та екологічні групи*:

«Не дивіться вгору» (Don't Look Up, 2021) – роль наукової спільноти та медіа в суспільстві.

«Глибоководний горизонт» (Deeperwater Horizon, 2016) – корпоративна безвідповідальність та екологічні катастрофи.

«Темні води» (Dark Waters, 2019) – протистояння юристів та хімічних корпорацій.

Рекомендовані джерела [2,4,7,9,11,15,27,44].

ТЕМА 7. ІНСТИТУТ ЛОБІЗМУ США.

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває соціальні та політико-економічні передумови виникнення перших груп захисту інтересів в США. Визначаються особливості зародження боротьби різних соціальних верств за свої права, починаючи з 18 сторіччя. В ході практичного заняття вивчається історія та класифікація груп захисту інтересів американського суспільства на різних етапах його розвитку.

Значну увагу слід приділити аналізу феномену американської моделі лобіювання та принципам його діяльності в США.

Важливим елементом є опанування основ правового регулювання лобістської діяльності, прийняття відповідних законів та прозорість взаємодії влади і бізнесу. Основним питанням теми заняття слід вважати розуміння різниці між групами захисту інтересів і лобіюванням в американських реаліях.

Практичне заняття (2 години)

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Зародження перших груп захисту інтересів в США.
2. Феномен американської моделі лобізму.
3. Теорія і практика діяльності лобістів в американському суспільстві.
4. Механізми впливу лобістів на владу.
5. Правове регулювання лобізму в США.

Самостійна робота

Завдання

1. Підготуйте ретроспективний аналіз щодо виникнення та розвитку груп захисту інтересів в США.

2. Підготуйте презентацію на тему: «Реалії діяльності лобістів в США» (20-25 слайдів).

3. Розкрийте феномен унікальності американської моделі лобіювання. Які країни перейняли цей досвід? Наведіть приклади.

4. Підготуйте інформаційну доповідь, щодо правового регулювання діяльності американської лобістської моделі.

5. Підготуйте рольову гру, в якій здобувачі представлять відомі в історії групи інтересів та обговорять їх вплив на соціально-політичні процеси США, а також запропонують рішення соціальних проблем (сучасний погляд), наприклад:

- «Рух за вибір»;
- «Тютюновий інститут»;
- «Центр автомобільної безпеки»;

- «Національна асоціація сприяння прогресу кольорового населення»;
- «Торгова палата» та інші.

6. Створіть короткий сценарій (2-3 сторінки) сцени, де різні групи інтересів ведуть переговори або конфліктують через соціальну проблему. Наприклад, група захисту інтересів «Тютюновий інститут» проти «Дії щодо паління та здоров'я», або кампанія GREENPEACE проти «Енергетичного лобі».

7. Зробіть соціологічний аналіз на основі вторинних даних щодо сучасних груп тиску в парламенті США.

8. Проаналізуйте публічні виступи американських лідерів певних груп інтересів (наприклад, політичних лідерів, екологічних активістів, бізнес-асоціацій).

Визначте основні аргументи та тактики впливу.

9. Запишіть коротке відео (4-5 хвилин), в якому поясніть, як у вибраному фільмі відображена роль груп інтересів у суспільстві.

Наприклад фільми *про політичні та активістські групи*:

«Сельма» (Selma, 2014) – боротьба за права афроамериканців у США.

«Лінкольн» (Lincoln, 2012) – політичні групи під час скасування рабства.

«Фрост проти Ніксона» (Frost/Nixon, 2008) – роль журналістів у розслідуванні політичного скандалу.

«Чикаго 7» (The Trial of the Chicago 7, 2020) – судовий процес над протестувальниками проти війни у В'єтнамі.

«Ганді» (Gandhi, 1982) – ненасильницький протест як метод боротьби за незалежність.

Фільми *про корпоративні та економічні групи інтересів*:

«Уолл-стріт» (Wall Street, 1987) – жадібність корпорацій та фінансових інститутів.

«Влада» (Vice, 2018) – вплив корпорацій на американську політику через Діка Чейні.

«Зона висадки» (The Landing Zone, 2023) – протистояння робітничих профспілок і великих корпорацій.

«Вовк з Волл-стріт» (The Wolf of Wall Street, 2013) – фінансова еліта та її маніпуляції.

Фільми *про соціальні та культурні групи*:

«Клуб покупців Даллас» (Dallas Buyers Club, 2013) – боротьба за доступ до ліків для ВІЛ-інфікованих.

«Норма Рей» (Norma Rae, 1979) – боротьба робітників за права профспілок.

«Зелена книга» (Green Book, 2018) – расова дискримінація та боротьба за рівність.

«Дорога змін» (Revolutionary Road, 2008) – соціальні норми та їхній вплив на особистість.

«12 років рабства» (12 Years a Slave, 2013) – расове пригнічення та боротьба за права.

Рекомендовані джерела [1,2,5,7,11,12,16,17,21,28,29,32].

ТЕМА 8. ДІЯЛЬНІСТЬ ГРУП ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ТА ЛОБІЮВАННЯ В ЄС

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває історію поетапного формування законодавства щодо регулювання лобізму в ЄС, з урахуванням національних та наднаціональних інтересів, вивчає соціальні, політичні та економічні умови виникнення груп захисту інтересів та груп тиску в Європейському Союзі. Визначаються особливості зародження боротьби різних соціальних верств за свої права та інтереси в різних країнах європейського співтовариства. В ході практичного заняття вивчається правова основа діяльності та класифікація груп захисту інтересів, груп тиску в європейському суспільстві на різних етапах його формування.

Значну увагу слід приділити аналізу різних моделей лобіювання, визначенню об'єктів та суб'єктів лобістської діяльності, також принципам лобіювання в країнах Європейського Союзу.

Важливим елементом є опанування основ правового регулювання лобістської діяльності, аналіз прийнятих відповідних законів та розуміння прозорості взаємодії влади і бізнесу. Основним питанням теми заняття слід вважати розуміння національних та наднаціональних інтересів, які є предметом спорів, їх просування як групами захисту інтересів, так і лобіювання.

Практичне заняття (4 години)

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Історія етапів законодавчого регулювання лобізму в ЄС.
2. Механізм і структура лобістської діяльності в ЄС.
3. Політичні компанії на рівні ЄС та роль груп інтересів.
4. Функціонування груп інтересів в країнах Європейського Союзу.
5. Об'єкти лобістської діяльності в ЄС.
6. Особливості процесу прийняття рішень в наднаціональних органах ЄС.
7. Суб'єкти лобізму і їх роль в процесі прийняття рішень.
8. Правові основи регулювання лобізму в країнах ЄС.
9. Кодекс лобістської діяльності.

Самостійна робота

Завдання

1. Підготуйте презентацію на тему: «Історичні умови виникнення ЄС: кадрові проблеми та захист інтересів країн-учасниць» (20-25 слайдів).

3. Підготуйте інформаційне повідомлення. Розкрийте унікальність європейської моделі лобювання. Наведіть приклади.

4. Підготуйте аналітичну доповідь, щодо правового регулювання діяльності європейської лобістської моделі, а також визначте основні її функції.

5. Підготуйте рольову гру, в якій здобувачі представлять відомі групи інтересів та обговорять їх вплив на соціально-політичні процеси в ЄС, а також запропонують рішення соціальних проблем (сучасний погляд).

6. Підготуйте кейс-стаді: проаналізуйте діяльність конкретної групи інтересів (наприклад, профспілки, екологічного руху або бізнес-асоціації) та визначте її роль у соціальній структурі ЄС.

7. Проведіть соціологічне дослідження: проведіть опитування серед здобувачів про їх ставлення до громадських організацій та груп інтересів, які є вельми популярними та впливовими країнах ЄС. Опишіть отримані результати та зробіть висновки.

8. Підготуйте дебати на тему: «Чи можуть групи інтересів представляти інтереси всього європейського суспільства, а не лише окремих країн або верств населення? (5-6 питань).

9. Підготуйте презентацію на одну із тем:

- «Феномені європейської моделі лобювання»;
- «Правове регулювання лобізму в Німеччині»;
- «Особливості лобювання у Франції»;

10. Підготуйте творче завдання. Напишіть сценарій(2-3 сторінки) сцени, де різні групи інтересів ведуть переговори або конфліктують через соціальну проблему на рівні Європейського Союзу. Наприклад, екологічні активісти з представники нафтової компанії, фермери з представниками влади.

11. Підготуйте інформаційну доповідь, щодо Кодексу лобістської діяльності ЄС.

12. Дайте характеристику, проаналізувавши технології лобювання громадських інтересів в ЄС.

Рекомендовані джерела [3,7,9,11,18,20,22,27,28,30,35,39,41].

ТЕМА 9. РОЛЬ ГРУП ІНТЕРЕСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В УКРАЇНІ

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває соціальні та політико-економічні передумови виникнення громадських організацій та суспільних рухів в українському суспільстві. Визначаються механізми реалізації групових інтересів в Україні. В ході практичного заняття вивчається історія та класифікація груп захисту інтересів українського суспільства на різних етапах його розвитку.

Значну увагу слід приділити діяльності групи інтересів в політичному процесі: електоральні кампанії та публічна політика, а також імплементації досвіду ЄС у процеси регулювання лобізму в Україні.

Важливим елементом є опанування основ правового регулювання лобістської діяльності, прийняття відповідних законів та прозорість взаємодії влади і бізнесу. Основним питанням теми заняття слід вважати розуміння різниці між групами захисту інтересів і лобіюванням в українських реаліях.

Практичне заняття (4 години)

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Громадські організації та суспільні рухи в українському суспільстві.
2. Механізми реалізації групових інтересів в Україні.
3. Групи інтересів в політичному процесі в Україні: електоральні кампанії та публічна політика.
4. Імплементація досвіду ЄС у процеси регулювання лобізму в Україні.
5. Правове регулювання лобіювання в українському законодавстві.

Самостійна робота

Завдання

1. Підготуйте огляд наукових праць щодо впливу груп інтересів на соціальну політику України.
2. Порівняйте підходи до вивчення груп інтересів у західній та українській соціології на прикладі сучасних досліджень українських соціологів (Кривошеїн В.В., Яковенко Ю.І., Головаха Є.І., Захарченко М.В., Іщенко В.О., Тарасенко В.І. та ін.)
3. Напишіть есе на одну з обраних тем:
 - «Групи інтересів як важлива складова демократичних режимів»;
 - «ЗМІ як галузева група інтересів»;
 - «Чи є різниця між лобізмом і корупцією»;
 - «Хто бути лобістом в Україні?»;
 - «Лобізм в українському парламенті».

4. Проаналізуйте статистичні дані щодо діяльності профспілок в Україні. Які особливості ви помітили? Чим діяльність українських профспілок відрізняється від європейських? Список профспілок України (перелік не є вичерпним):

- Професійна спілка працівників зв'язку України;
- Професійна спілка працівників культури України;
- Профспілка працівників освіти і науки України;
- Всеукраїнська профспілка адвокатів України;
- Асоціація правників України;
- Соціологічна асоціація України.

5. Підготуйте аналітичну довідку щодо діяльності будь-якої української громадської організації.

6. Проведіть контент-аналіз на прикладі аналізу публічних виступів українських лідерів певних груп інтересів (наприклад, волонтерських груп, екологічних активістів, бізнес-асоціацій). Визначте основні аргументи та тактики їх впливу.

7. Зробіть соціологічне опитування: щодо ставлення громадян до діяльності груп інтересів в українському суспільстві. Використайте метод якісного або кількісного аналізу.

8. Підготуйте презентацію про відомі групи інтересів України та їх вплив на соціальні процеси.

9. Підготуйте аналітичну довідку щодо правового регулювання лобізму в Україні.

10. Як європейський досвід лобіювання вплинув на створення української лобістської моделі.

11. Проведіть кейс-стаді: зробіть порівняльний аналіз фільмів. Перегляньте два фільми, що демонструють протистояння різних груп інтересів, і порівняйте їх. Наприклад:

1. Фільми про *політичні та активістські групи*:

«Поводир» (2014, реж. Олесь Санін) – показує боротьбу за українську ідентичність у 1930-х роках, зокрема репресії радянської влади проти кобзарів.

«Захар Беркут» (2019, реж. Ахтем Сеітаблаєв, Джон Вінн) – історичний фільм про опір громади монгольському загарбнику. Демонструє силу самоорганізації та протистояння централізованій владі.

«Кіборги» (2017, реж. Ахтем Сеітаблаєв) – про оборону Донецького аеропорту, показує взаємодію різних соціальних груп: військових, добровольців, політиків.

«Додому» (2019, реж. Наріман Алієв) – про кримськотатарську ідентичність та проблеми корінного народу у контексті анексії Криму.

2. Фільми про *соціальні та економічні групи*:

«Плем'я» (2014, реж. Мирослав Слабошпицький) – досліджує закриту спільноту глухонімих підлітків у спеціалізованому інтернаті, їхні ієрархії та боротьбу за виживання.

«Мої думки тихі» (2019, реж. Антоніо Лукіч) – сатиричний погляд на українську міграцію та прагнення молоді будувати кар'єру за кордоном.

«Атлантида» (2019, реж. Валентин Васянович) – описує майбутнє України після війни, розкриває соціальну ізоляцію ветеранів.

3. Фільми про *екологічні та наукові групи*:

«Бурштинові копи» (2021, реж. Аліна Бухтіярова) – комедійний фільм про нелегальний видобуток бурштину та боротьбу місцевих мешканців із корумпованою

владою.

«Земля блакитна, ніби апельсин» (2020, реж. Ірина Цілик, документальний) – розповідає про життя сім'ї в зоні бойових дій на Донбасі та вплив війни на їхній соціальний статус.

4. Документальні фільми:

«Зима у вогні» (2015, реж. Євген Афінеєвський) – документальний фільм про події Революції Гідності, активізм громадянського суспільства та зіткнення з державними структурами.

«Людина з табуретом» (2018, реж. Ярослав Попов, Роман Бондарчук) – історія мандрівника Леоніда Кантера, яка демонструє роль творчих спільнот в українському суспільстві.

Рекомендовані джерела [4,6,7,17,19,22,23,30,31,49,51,52].

ТЕМА 10. СОЦІОЛОГІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРУП ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ

Методичні вказівки до вивчення теми:

Тема практичного заняття розкриває особливості різних соціологічних методів, наприклад кількісні і якісні методи дослідження дають можливість провести глибинне інтерв'ю за для вивчення внутрішньої структури груп захисту інтересів; фокус-групи досліджує громадську думку та мобілізаційні стратегії груп інтересів; етнографічний метод допомагає у вивченні діяльності протестних рухів.

Важливим елементом є вміння провести опитування громадської думки, соціологічні експерименти, аналіз соціальних мереж (SNA) для виявлення зв'язків та впливу всередині груп інтересів, а також статистичний аналіз активності в медійному просторі.

Значну увагу слід приділити практиці проведення контент-аналізу та дискурс-аналізу, проведенню порівняльного аналізу в дослідженні груп захисту інтересів.

Основним питанням теми заняття слід вважати розуміння можливостей різних методів соціології для дослідження груп захисту інтересів і лобювання в сучасних реаліях.

Практичне заняття (4 години)

Після опрацювання рекомендованої літератури необхідно виконати наступне.

ЗАВДАННЯ

Підготувати відповіді на теоретичні питання:

1. Якісні методи дослідження груп інтересів:

- Глибинне інтерв'ю як інструмент вивчення внутрішньої структури груп інтересів;
- Фокус-групи у дослідженні громадської думки та мобілізаційних стратегій груп інтересів;
- Етнографічний метод у вивченні діяльності протестних рухів;
- Аналіз наративів у дослідженні ідентичності та мотивації учасників груп інтересів.

2. Кількісні методи аналізу:

- Опитування громадської думки як засіб оцінки підтримки груп інтересів;
- Соціологічні експерименти у вивченні впливу груп інтересів на поведінку громадян;
- Аналіз соціальних мереж (SNA) для виявлення зв'язків та впливу всередині груп інтересів;
- Статистичний аналіз активності груп інтересів у медійному просторі.

3. Контент-аналіз та дискурс-аналіз:

- Контент-аналіз медіа для оцінки репрезентації груп інтересів у ЗМІ;
- Дискурс-аналіз політичних заяв як метод дослідження риторики та стратегій впливу;

- Аналіз маніфестів та програм громадських організацій.

4. Цифрові технології та великі дані:

- Big Data у вивченні онлайн-активності громадських рухів;
- Аналіз соціальних медіа: алгоритми виявлення впливових груп;
- Автоматизований аналіз текстів для оцінки ключових тем і наративів у дискурсі груп інтересів.

5. Порівняльний аналіз:

- Крос-національні дослідження впливу груп інтересів на політику;
- Історичний аналіз трансформації груп інтересів у різних суспільствах;
- Порівняльний аналіз громадських рухів в авторитарних та демократичних країнах.

Самостійна робота

Завдання

1. Напишіть есе на тему: "Групи інтересів у сучасному суспільстві: плюралізм та елітизм" (проаналізувати різні теорії груп інтересів).

2. Підготувати аналітичну доповідь на тему: "Методи дослідження груп інтересів: можливості та обмеження".

3. Розбір кейсів: дослідити діяльність певної групи інтересів (волонтерські рухи, екологічні рухи, профспілки, лобістські організації) та охарактеризувати її вплив на політику чи суспільство.

4. Провести контент-аналіз медіа: вибрати кілька статей/новин, матеріалів про певну групу інтересів, визначити ключові теми, тональність, джерела. Представити результати у вигляді короткого звіту.

5. Здійснити соціологічне опитування: розробити анкету для дослідження ставлення громадян до певної групи інтересів (наприклад, екологічних рухів, профспілок, волонтерських рухів). Провести опитування (10-15 респондентів) та узагальнити результати. Проаналізувати отримані дані та зробити висновки.

6. Підготувати рольову гру, моделювання ситуації: студенти об'єднуються у групи (наприклад, "екологічні активісти", "лобісти компанії", "урядовці") та ведуть переговори щодо ухвалення певного рішення.

7. Розробити дослідницький проект на вибір:

- Міні-дослідження: обрати одну групу захисту інтересів та зібрати емпіричні дані про її діяльність (з медіа, офіційних звітів, соціальних мереж).

- Провести порівняльний аналіз двох груп інтересів (наприклад, екологічний рух проти промислових лобістів).

- Картографування груп інтересів у певній галузі (наприклад, освіта, охорона здоров'я, екологія) та визначення їх стратегій впливу на суспільство.

Рекомендовані джерела [5,7,10,24,19].

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Протягом семестру кожен здобувач повинен провести індивідуальне дослідження з дисципліни «Соціологічні виміри груп інтересів», результати якого готуються у вигляді презентації (20-25 слайдів). Дослідження проводиться в межах питань, що розглядаються на лекційних та практичних заняттях. Презентація повинна являти собою результати поглибленого практичного та теоретичного дослідження з окремих питань курсу та бути підкріпленою значною науково-літературною базою та результатами самостійного дослідження.

Перелік індивідуальних завдань-досліджень (одно на вибір здобувача):

1. Здійснити соціологічне опитування: розробити анкету для дослідження ставлення громадян до певної групи інтересів (наприклад, екологічних рухів, профспілок, волонтерських рухів). Провести опитування (10-15 респондентів) та узагальнити результати. Проаналізувати отримані дані та зробити висновки.
2. Здійснити Міні-дослідження: обрати одну групу захисту інтересів та зібрати емпіричні дані про її діяльність (з медіа, офіційних звітів, соціальних мереж).
3. Проведіть контент-аналіз на прикладі аналізу публічних виступів українських лідерів певних груп інтересів (наприклад, волонтерських груп, екологічних активістів, бізнес-асоціацій). Визначте основні аргументи та тактики їх впливу.
4. Підготуйте кейс-стаді: проаналізуйте діяльність конкретної групи інтересів (наприклад, профспілки, екологічного руху або бізнес-асоціації) та визначте її роль у соціальній структурі ЄС.
5. Проведіть соціологічне дослідження: проведіть опитування серед здобувачів про їх ставлення до громадських організацій та груп інтересів, які є вельми популярними та впливовими країнах ЄС. Опишіть отримані результати та зробіть висновки.
6. Зробіть соціологічний аналіз на основі вторинних даних щодо сучасних груп тиску в парламенті будь якої країни на вибір.
7. Підготуйте соціологічне дослідження: проведіть опитування серед студентів про їх ставлення до громадських організацій та груп інтересів. Опишіть отримані результати та зробіть висновки.
8. Підготуйте соціологічне дослідження: проведіть опитування серед студентів про їх ставлення до молодіжних громадських організацій та груп інтересів. Опишіть отримані результати та зробіть висновки.
9. Підготуйте кейс-стаді: проведіть дослідження конкретного кейсу впливу лобістських груп на законодавство (наприклад, лобіювання змін у трудовому законодавстві, лобіювання пенсійної реформи, або лобіювання інтересів під впливом виборів), країна на вибір.
10. Зробіть соціологічне опитування: щодо ставлення громадян до діяльності груп інтересів в українському суспільстві. Використайте метод якісного або кількісного аналізу.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття «групи інтересів» у соціології: основні визначення та підходи.
2. Класифікація груп захисту інтересів.
3. Історія виникнення груп захисту інтересів.
4. З чим пов'язано виникнення перших груп непокори, які історичні, політичні чи економічні умови вплинули на цей процес?
5. Мотиви дій груп захисту інтересів, особливості методів впливу.
6. Класифікація груп захисту інтересів за програмними цілями.
7. Класифікація груп інтересів: економічні, політичні, соціальні, культурні.
8. Антидифамаційні групи поняття та особливості..
9. Лобістські групи, поняття та особливості.
10. Групи правового захисту, групи тиску.
11. Функції груп захисту інтересів: вираження інтересів, агрегування інтересів, інтеграції та адаптації.
12. Групи інтересів як суб'єкти політики.
13. Роль класової свідомості у формуванні групових інтересів?
14. Роль ідентичності у формуванні та діяльності груп інтересів.
15. Соціальні мережі як інструмент організації груп інтересів.
16. Механізми впливу груп інтересів на владу та суспільство.
17. Конфлікти між групами інтересів: причини, механізми та наслідки.
18. Як глобалізація змінює структуру та вплив груп інтересів?
19. Як економічна нерівність впливає на формування та впливовість груп інтересів?
20. Соціальні рухи як форма вираження колективних інтересів.
21. Особливості функціонування суспільних рухів.
22. Концепція груп інтересів Артура Фішера Бентлі.
23. Теорія соціального порядку і конфлікту Девіда Трумена «Управлінський процес. Політичні інтереси і громадська думка».
24. Теорія непередбачених наслідків М. Олсона («Логіка колективної дії»).
25. Теорія обміну американського соціолога Р. Солсбері.
26. Механізми впливу груп інтересів на політичні процеси (Р. Дарендорф «Про проблеми групової мобілізації»).
27. Теоретичні підходи до вивчення груп інтересів (структуралізм, конфліктологія, функціоналізм).
28. Сутність функціоналістського підходу до стратифікації (Парсонс, Дейвіс і Мур)?
29. Соціальні нерівності: види та причини.
30. Соціальна нерівність як основа стратифікації.
31. Причини соціальної нерівності в сучасних суспільствах.
32. Теорія соціальної стратифікації К. Маркса.
33. Теорія соціальної стратифікації М. Вебера.
34. Теорія соціальної стратифікації П. Сорокіна.
35. Теорія соціальної стратифікації Т. Парсонса.
36. Теорія соціальної стратифікації Е. Гідденса.
37. Стратифікаційна теорія в дослідженнях українських науковців.
38. Як політичні еліти та соціальні групи взаємодіють у межах

стратифікаційної системи?

39. Як гендерна, етнічна та вікова дискримінація впливають на соціальну стратифікацію?
40. Які основні тренди в соціальній нерівності спостерігаються в сучасних суспільствах?
41. Як соціальні рухи та громадянське суспільство можуть впливати на зменшення нерівності в суспільстві?
42. Групи інтересів і лобізм в політиці.
43. Політичні партії та лобістські організації як різновид груп інтересів.
44. Лобістські організації та їх вплив на законодавчі органи влади.
45. Групи тиску, їх вплив на прийняття політичних рішень в суспільстві.
46. Групи інтересів як інститут позапарламентського представництва.
47. Групи інтересів в політичному просторі: електоральні компанії та публічна політика.
48. Роль профспілок у захисті інтересів найманих працівників.
49. Сутність лобізму, його види та історичні умови формування.
50. Форми і методи лобізму.
51. Цілі і суб'єкти лобіювання.
52. Лобістські компанії і ЗМІ.
53. Діяльність лобістських груп в сучасних парламентах.
54. Правові основи лобіювання.
55. Моделі лобізму в сучасних державах.
56. Німецька модель лобіювання, її особливості.
57. Інститут лобізму в Польщі.
58. Особливості французької моделі лобіювання.
59. Технології лобіювання громадських інтересів в ЄС.
60. Соціальні та політико-економічні передумови виникнення перших груп захисту інтересів в Великій Британії.
61. Класифікація та особливості дії різних рухів.
62. Розвиток інституту лобізму Великобританії та країнах Вестмінстерської системи.
63. Механізми регулювання лобістської діяльності в Великобританії.
64. Зародження перших груп захисту інтересів в США.
65. Теорія і практика діяльності лобістів в американському суспільстві.
66. Механізми впливу лобістів на владу в США.
67. Правове регулювання лобізму в США.
68. Феномен американської моделі лобізму.
69. Громадські організації та суспільні рухи в українському суспільстві.
70. Механізми реалізації групових інтересів в Україні.
71. Групи інтересів в політичному процесі в Україні: електоральні кампанії та публічна політика.
72. Імплементация досвіду ЄС у процесі регулювання лобізму в Україні.
73. Правове регулювання лобіювання в українському законодавстві.
74. Діяльність українських профспілок.
75. Як громадянське суспільство взаємодіє з групами інтересів?
76. Етичні аспекти діяльності груп інтересів у політиці та бізнесі.

77. Якісні методи дослідження груп захисту інтересів.
78. Глибинне інтерв'ю як інструмент вивчення внутрішньої структури груп інтересів.
79. Фокус-групи у дослідженні громадської думки та мобілізаційних стратегій груп інтересів.
80. Етнографічний метод у вивченні діяльності протестних рухів.
81. Аналіз наративів у дослідженні ідентичності та мотивації учасників груп інтересів.
82. Кількісні методи аналізу груп захисту інтересів.
83. Опитування громадської думки як засіб оцінки підтримки груп інтересів.
84. Соціологічні експерименти у вивченні впливу груп інтересів на поведінку громадян.
85. Аналіз соціальних мереж (SNA) для виявлення зв'язків та впливу всередині груп інтересів.
86. Статистичний аналіз активності груп інтересів у медійному просторі.
87. Контент-аналіз в дослідженні діяльності груп захисту інтересів.
88. Контент-аналіз медіа для оцінки репрезентації груп інтересів у ЗМІ.
89. Дискурс-аналіз політичних заяв як метод дослідження риторики та стратегій впливу.
90. Аналіз маніфестів та програм громадських організацій.
91. Цифрові технології та великі дані.
92. Big Data у вивченні онлайн-активності громадських рухів;
93. Аналіз соціальних медіа: алгоритми виявлення впливових груп;
94. Автоматизований аналіз текстів для оцінки ключових тем і наративів у дискурсі груп інтересів.
95. Порівняльний аналіз груп захисту інтересів.
96. Крос-національні дослідження впливу груп інтересів на політику.
97. Історичний аналіз трансформації груп інтересів у різних суспільствах.
98. Порівняльний аналіз громадських рухів в авторитарних та демократичних країнах.
99. Аналіз соціальних мереж для отримання корисної інформації.
100. Картографування груп інтересів у певній галузі (наприклад, освіта, охорона здоров'я, екологія) та визначення їх стратегій впливу.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

Основні джерела

1. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства і бідності / пер. О. Дем'янчук. Київ: Наш Формат, 2023. 440 с.
2. Бреннан Дж. Проти демократії / пер. з англ. М. Бистрицький. Київ : Дух і літера, 2020. 464 с.
3. Гуменюк Л.Й. Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності.). У 2-х томах . Львів:ДУВС, 2019.
4. Кузьменко Т.М. Соціологія. Навчальний посібник. Центр учбової літератури. 2019. 320 с.
5. Політичні технології в сучасних владних процесах: навчальний посібник / В. Ф. Смолянчук, С. С. Бульбенюк, Ю. М. Манелюк та ін. К.: КНЕУ. 2021. 328 с.
6. Політичне поле України у ситуації суспільної кризи: влада, опозиція, політичні партії, громадські організації / за ред. О.М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 264 с
7. Полторак В.А, Петров О. В., Соціологія політики. Енциклопедичний словник // К., Видавництво Європейського Університету, 2009. — с.361
8. Про лобіювання: Закон України, Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 18, ст.77.
9. Сото Е. Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає на Заході і ніде більше / пер. М. Климчук. Київ: Наш Формат, 2023. 332 с.
10. Сучасні політичні технології: досвід та перспективи реалізації в Україні. Матеріали Всеукр. відкрит. наук.-практ. конф. / [редкол.: Ія Дегтярьова та ін.]. Київ: ДКС-Центр, 2021. 174 с.
11. Сучасні суспільно-політичні процеси у світі та Україні: монографія. Т. Л. Нагорняк та ін. Вінниця : ТВОРИ, 2019. 225 с.
12. Талер Р. Поведінкова економіка. Чому люди діють ірраціонально і як отримати з цього вигоду / пер. С. Крикуненко. Київ: Наш Формат, 2023. 464 с.
13. Управління конфліктами для потреб публічної служби: посібник і методичні рекомендації / Калениченко Т., Кисельова Т., Копіна А., Корабльова О., Проценко Д., за заг. ред. Д. Проценко. Київ: Ваїте, 2021. 224 с.
14. Феномен культури у гуманітарному дискурсі: монографія / За заг. Наук. Ред. В.О. Балуха. Чернівці: ЧНУ імені Юрія Федьковича, 2020. 352 с
15. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості. Пер. з англ. К. : Наш Формат, 2020. 192 с.
16. Харарі Ю. Н. 21 урок для 21 століття. К.: Bookchef, 2022, 416 с.
17. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2020. 500 с.

- 18.Штомпка Пйотр Соціологія. Аналіз суспільства. Львів Колір ПРО. 2020. 800 с.
19. Яковлев Д. В. Політична взаємодія як комунікативний процес: медіатизація, демократизація, раціоналізація : монографія. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/511>.

Допоміжні джерела

- 20.Биковець В. Лобізм у системі представництва інтересів: Політичний менеджмент №5, 2006, С. 44-52
- 21.Вонсович С.Г. Вектори трактування політичного процесу в політичній науці. Науковий журнал «Politicus». 2021. №5. С. 7-12.
- 22.Воробйов В. А. Інституційні детермінанти політичного представництва: партії, парламент, масмедіа Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 69. – С. 55-60.
- 23.Дембіцький С. Політична культура українського суспільства: тенденції розвитку в умовах новітніх викликів. К.:Ін-т соціології ПАН України, 2020. 196с.
- 24.Денисенко В., Привалов Ю., Пилипенко В. Елітні групи у фокусі соціологічного дослідження: морально-етичний аспект. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. Випуск 16, 2018. С. 132-143.
- 25.Залізнюк В. Українські лобісти в законі. URL: pravo.ua/ukrainski-lobisty-v-zakoni-vzhe-ofitsiino-bloh-viktora-zalizniuka/
- 26.Костючков С. К. Біополітичний характер впливу владних структур на маси: філософсько-антропологічний контекст / С. К. Костючков // Гілея. науковий вісник. – К.: «Видавництво «Гілея», 2020. – Вип. 155 (4). – С. 167-173.
- 27.Комарова Т.В. Роль суду справедливості Європейського Союзу у формуванні доктрини конституціоналізації права ЄС. Право України. 2019. № 6. С. 69–85.
- 28.Кушніренко О.Г., Дягілев О.В. Види лобістської діяльності: питання теорії та позитивної практики: Державне будівництво та місцеве самоврядування, Випуск 17, 2009, С. 107-117
- 29.Лазор К. П. Форми прояву стресу в політичного лідера / К. П. Лазор // «Габітус». Вип. 20. Одеса : Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2020. С. 122-125.
- 30.Мельниченко Р. Лобіювання в Україні: нові правила гри. URL: epravda.com.ua/columns/2024/10/29/721118/
- 31.НАЗК - Ринок лобістських послуг в Україні відкрито: президент підписав закон, URL: nazk.gov.ua/uk/rynok-lobistskyh-poslug-v-ukraini-vidkryto-prezydent-pidpysav-zakon/
- 32.Мельниченко Р. Централізований лобізм: як бізнесу відстоювати власні інтереси, не порушуючи закон. URL: epravda.com.ua/experts/novi-pravila-dlya-lobizmu-v-ukrajini-800676/

33. Падун В. Закон «Про лобіювання» набирає чинності: коли запрацює система лобізму? URL: helsinki.org.ua/articles/zakon-pro-lobiuvannia-nabyraie-chynnosti-koly-zapratsiuiie-systema-lobizmu/
34. Парута О. Правова соціалізація особи як об'єкт теоретично-правового дослідження. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/jan/15411/8.pdf>
35. Пашкова К.І. Лобізм в ЄС: генеза та перспективи правового регулювання: Юридичний науковий електронний журнал, №9/2020, 2020, С. 365-368
36. Підгайний А. Закон «Про лобіювання»: переваги та ризики. URL: arzinger.ua/press-center/publications/zakon_pro_lobiyuvannya_perevagi_ta_riziki/
37. Прасад А. Зеленський підписав закон про лобізм. URL: forbes.ua/news/zelenskiy-pidpisav-zakon-pro-lobizm-12032024-19789
38. Тарасовський Ю. Верховна Рада ухвалила закон про лобізм. Він запрацює після запуску Реєстру прозорості від НАЗК. URL: forbes.ua/news/verkhovna-rada-ukhvalila-zakon-pro-lobizm-vin-zapratsyue-pislya-zapusku-reestru-prozorosti-23022024-19433
39. Трофімцева О. І партнери, і конкуренти: як будувати відносини з різними групами інтересів ЄС в агросфері, 2025 URL: tyzhden.ua/i-partnery-i-konkurenty-iak-buduvaty-vidnosyny-z-riznymy-hrupamy-interesiv-ies-v-ahrosferi/
40. Яковлев Д. В. Зміна поколінь в українському середньому класі. Український соціум: політико-психологічний вимір зміни поколінь : зб. наук. праць. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 15 груд. 2023 р. Київ–Ніжин, 2023. С. 48-54. URL: <https://hdl.handle.net/11300/27590>
41. Яковлев Д. В. Креативний клас – феномен інформаційного суспільства. Трансформація українського суспільства в цифрову еру : матер. III Всеукр. наук.-практич. конф., (22 березня 2024 р.). Львів–Торунь, 2024. С. 100-104. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-389-0-27>
42. Яковлев Д. В. Політичний вибір посадових осіб публічної влади в Україні: політико-психологічні чинники. Науковий журнал «Габітус». Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 53. С. 212-217. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.53.36>
43. Яковлев Д. В. Раціональний вибір у сучасному політичному процесі: соціально-психологічні дихотомії. Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри=Modern political processes: global and national dimensions : матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м.Одеса, 30 листопада 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса, 2023. - С. 23-27. URL: <https://hdl.handle.net/11300/26980>
44. Яковлев Д. В., Яковлева Л. І. Політична діяльність задля суспільного блага: місія та виклики середнього класу. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2024. Вип. 47. С. 145–150. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/47_2024/47_2024.pdf
45. Яковлев Д. В., Яковлева Л. І. Політична креативність середнього класу у процесі реалізації ідеї суспільного блага. Актуальні проблеми філософії

- та соціології. 2024. Вип. 48. С. 254–258. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/48_2024/48_2024.pdf
46. Яковлев Д. Політична Одиссея середнього класу в Україні: між Сциллою популізму та Харибдою олігархії. Левіафан. 2023. №1. С. 36 – 42.
47. Яковлева Л.І. Інституціональна теорія: у пошуках рецепту легітимності публічної влади. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2022. № 36. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/36_2022/25.pdf
48. Ярова Л.В. Особливості інституалізації вітчизняних правозахисних організацій / Напрями та сучасні чинники розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти: матеріали доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м.Ужгород 8травня 2020 р.) / За заг. ред.:М.М.Палінчак, В.П.Приходько, А.Кrynski. - Ужгород: Видавничий дім “Гельветика”, 2020.- с.208-212.
49. Ярова Л.В., Кольцов В.М. Інституціоналізація опозиції та груп інтересів у мережевому суспільстві. Міжнародна конференція «Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття, 2022. С. 271-274.
50. Ярова Л.В. Прохоренко Є.Я. Система соціального діалогу як критерій демократії в сучасній державі Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» Одеса 2023 С. 215-217.
51. Ярова Л.В. Яковлева Л.І., Кольцов В.М. Компоненти інституційної взаємодії в українському політичному процесі. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2022. № 38. С. 82-86.
52. Ярова Л.В. Новітні тенденції суспільної політики в сучасному світі. Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр./ Гол. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич – Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2018. – Вип. 61. – С. 194-202.

Ресурси відкритого доступу

53. www.sau.kiev.ua – офіційний сайт соціологічної асоціації України (устав САУ, кодекс професійної етики соціолога, указ президента про розвиток соціологічної науки).
54. www.useps.org – офіційний сайт українського центру економічних та політичних досліджень ім. Разумкова (представлені результати досліджень, діаграми, кількісні показники, наводяться дані порівняльних досліджень).
55. www.socis.kiev.ua – сайт центру соціальних та маркетингових досліджень (Київ), викладено багатий емпіричний матеріал (результати соціологічних досліджень, публікації центру, статистичні дані).
56. www.sociology.kharkov.ua – SociologyHall, сайт соціологічного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна. www.useps.com.ua/ukr/all/sociology (Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ).

57. www.ukrstat.gov.ua (Статистичні матеріали Держкомстату України).
58. www.sociology.kharkov.ua (Соціологічний факультет ХНУ).
59. www.i-soc.com.ua (Інститут соціології НАН України).
60. <http://www.nbuv.gov.ua/> - Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського
61. <http://dspace.onua.edu.ua/> - Репозитарій НУ «ОЮА».

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Ліліана Вікторівна ЯРОВА
Євгенія Яківна ПРОХОРЕНКО

Соціологічні виміри груп інтересів

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
здобувачів вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 054
«Соціологія»

Електронне видання

В авторській редакції